קניגיא עם לויתן שנאמר [1](א)התמשוך לויתן בחכה ובחבל תשקיע לשונו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר [2]העושו יגש חרבו כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן בשעה שלויתן רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח כל מימות שבמצולה שנאמר [3]ירתיח כסיר מצולה ואלמלא מכניס ראשו לגן עדן אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנאמר [3]ים ישים כמרקחה ובשעה שצמא עושה תלמים תלמים בים שנאמר [4]אחריו יאיר נתיב אמר רב אחא בר יעקב אין תהום חוזר לאיתנו עד שבעים שנה שנאמר [4]יחשוב תהום לשיבה [ב]ואין שיבה פחותה משבעים אמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר [5]יכרו עליו חברים ואין כרה אלא סעודה שנאמר [6]ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו ואין חברים אלא תלמידי חכמים שנאמר [7]היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני והשאר מחלקין אותו ועושין בו סחורה בשוקי ירושלים שנאמר [5]יחצוהו בין כנענים ואין [ג]כנענים אלא תגרים שנאמר [8]כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב ואי בעית אימא מהכא [9]אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ ואמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנא' [10]התמלא (א) בסוכות עורו זכה עושין לו סוכה לא זכה עושין לו (ב) צלצל שנאמר [10]ובצלצל דגים ראשו זכה עושין לו צלצל לא זכה עושין לו ענק שנאמר [11]וענקים לגרגרותיך זכה עושין לו ענק לא זכה עושין לו קמיע שנאמר [12]ותקשרנו לנערותיך והשאר פורסו הקב"ה על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנאמר [13]והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך: [14]ושמתי כדכד שמשותיך א"ר שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקיה בני רבי חייא חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר להו הקב"ה להוי כדין וכדין [14]ושעריך לאבני אקדח כי הא [ד]דיתיב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם ל' על ל' וחקוק בהן עשר ברום עשרים אמר להו הני למאן אמרו ליה שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דרוש רבי לך נאה לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי אמר לו ריקא אלמלא [ה](לא) ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה [ו]נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות מיתיבי [15]ואולך אתכם קוממיות רבי מאיר אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכתליו שנאמר [16]אשר בנינו כנטעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחוטבות תבנית היכל כי קאמר ר' יוחנן לכווי דבי זיקא ואמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק שנאמר [17]וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקדוש ברוך הוא חופה לפי כבודו עשן בחופה למה אמר רבי חנינא שכל מי שעיניו צרות בתלמידי חכמים בעולם הזה מתמלאות עיניו עשן לעולם הבא ואש בחופה למה אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה כיוצא בדבר אתה אומר [18]ונתתה מהודך עליו ולא כל הודך זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה אמר רבי חמא [ז](בר) חנינא עשר חופות עשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בגן עדן שנאמר [19]בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה וגו' מר זוטרא אמר אחת עשרה שנאמר כל אבן יקרה אמר רבי יוחנן וגרוע שבכולן זהב דקא חשיב ליה לבסוף מאי [19]מלאכת תופיך ונקביך בך אמר רב יהודה אמר רב אמר לו הקדוש ברוך הוא לחירם מלך צור בך נסתכלתי ובראתי נקבים נקבים באדם ואיכא דאמרי הכי קאמר בך נסתכלתי

וקנסתי

קניגיא. ציד חיות בקשת ורומח. כל מיני ציד קרוי כן וכן בשחיטת חולין (דף ס:) וכי משה רבינו קניגי או בליסטרי היה: **התמשוך כו'.** וכי אתה יכול לעשות קניגיא עם לויתן. מכלל דעתידה [לקניגיא]: **העושו יגש חרבו.** בבהמות כתיב באיוב. וה"ה עם לויתן: **מפני ריחו.** שמתוך שיש לו הבל וחמימות הרבה יוצא ריח קשה: **כמרקחה.** כבשמים כמו רוקח מרקחת (שמות ל) מתוך שהכניס ראשו לגן עדן: **תלמים תלמים.** שנראים חפירות עמוקות בים כתלמים של מחרישה: **אחריו.** כשהוא יוצא נתיב הים: **אינו חוזר לאיתנו.** מרוב המים שחסרו: **סוכה.** היינו מלמעלה גג ולארבע דפנות מארבע רוחות. צל היינו סיכוך בלא מחיצות: **והקשרנו.** היינו דבר מועט שקושרו לתלות בצוארו כמין קמיע: **שמשותיך.** חומותיך: **פליגי בה.** באבנים של חומות ירושלים ממה יהיו אלו אבנים שעתידים להיות: **כדין וכדין.** כדברי זה וכדברי זה והיינו כדכוד משהם וישפה תמנה. ואע"פ שמקרא זה קדם לבני ר' חייא טובא יש לומר שכן נתנבא ישעיה שכדברי כל המפרשים עתידה להבנות: (ח)**וחוקק עשר.** של רוחב ברום עשרים. והיינו אקדח לשון קודח שחוקק בהם ומשמע נמי אבן טובה שמאירה כאש קודחת כמו קודחי אש (ישעיה נ): **אקדח.** קרבונקל"א בלע"ז ובתרגום יונתן אבני גומרא: **כביעתא דצוצלא.** ביצת עוף קטן ששמו צלצל: **קוממיות.** שתי קומות. שני ממי"ן דריש: **כשתי קומות של אדם הראשון.** שמיעטו עד ק' אמה במסכת חגיגה (דף יב.): **היכל.** של בית שני שהיה רום מאה אמה ולפי קומתן(ט) צריך שערים גבוהים. וקשיא לר' יוחנן דאמר רום עשרים: **לכווי דבי זיקא.** לחלונות העשויין לאויר והיינו שצריך דקרא חלונות החומה: **ענן יומם.** אחד ועשן ב' ונוגה ג' אש ד' להבה ה' כי על כל כבוד ו' חופה ז'. ול"נ כי על כל כבוד אינו מן החשבון אבל וסוכה תהיה לצל יומם דסמיך ליה לסיפיה דהאי קרא הוא השביעי והאי על כל כבוד לכדמפרש' בסמוך אתא: **שעיניו צרות.** שלא להנאתו מנכסיו: **נכוה.** חופתו של קטן מחופתו של חבירו הגדול ממנו: **שבאותו הדור.** שראו משה ויהושע: **אוי לה לאותה בושה.** שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו: **בעדן גן אלהים היית.** בחירם מלך צור כתיב. וכי סבור אתה להיות כאדם הראשון שהיה בגן עדן והיו לו כל החופות הללו אודם פטדה וגו' עד זהב הרי עשר. אבל כל אבן יקרה לא חשיב דכולל ואח"כ מפרש מאי כל אבן יקרה דאמרן אודם פטדה וגו': **וזהב א"ר יוחנן וגרוע שבכולן זהב [וכו'.** וזהב אקרא קא מהדר לפרושי גרוע שבכולן זהב] מכלל דחשובין יותר מאלו: **בך נסתכלתי.** כשבראתי עולמי שאתה עתיד למרוד ולעשות עצמך אלוה ובראתי באדם נקבים שמוליכין ריעי חוץ מאכל הוא ומנוקב ביום הבראך כוננו ביום שנתתי אל לבי שאתה נברא בו ביום כוננו הנקבים באדם:

וקנסתי

פליגי בה תרי מלאכי ברקיע. ואליהו אמר להן כדאמר פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מג.) לאו אליהו אמרינהו: **חד אמר** ישפה וחד אמר שהם ואמר הקב"ה כדין וכדין. ר"ת ל"ג לה ולית דגרסי ומפרשי דקאי אכתוב דלעיל הנני מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים פירוש כדין וכדין היינו פוך וספיר דלעיל יהיו שמשותיך וכן מוכח בפסיקתא דמפרש מאי כדכד רבי אבא אמר כדין וכדין והתם לא איירי לא מלאכי ולא אמוראי אלא ודאי קאי אפוך וספיר דכתיב לעיל:

טפף

מסורת הש"ס

א) [בקרא איתא תמשוך]. ב) [אבות סוף פ"ה]. ג) [עי' פסחים נ.], ד) סנהדרין ק., ה) [עי' תוס' מגילה כא.], ו) סנהדרין ק. ע"ש ברכות נח. שבת לד., ז) [צ"ל ברבי], ח) [צ"ל אמר ד"ה אקדח], ט) בס"א טעון: של ישראל.

◆

תורה אור השלם

1 תמשך לויתן בחכה ובחבל תשקיע לשנו: איוב מ כה

2 הוא ראשית דרכי אל העשו יגש חרבו: איוב מ יט

3 ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה: איוב מא כג

4 אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה: איוב מא כד

5 יכרו עליו חברים יחצוהו בין כנענים: איוב מ ל

6 ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו וישלחם וילכו אל אדניהם ולא יספו עוד גדודי ארם לבוא בארץ ישראל: מלכים ב ו כג

7 היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני: שיר השירים ח יג

8 כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב: הושע יב ח

9 מי יעץ זאת על צר המעטירה אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ: ישעיהו כג ח

10 התמלא בשכות עורו ובצלצל דגים ראשו: איוב מ לא

11 כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך: משלי א ט

12 התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך: איוב מ כט

13 והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך: ישעיהו ס ג

14 ושמתי כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ: ישעיהו נד יב

15 אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות: ויקרא כו יג

16 אשר בנינו כנטעים מגדלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחטבות תבנית היכל: תהלים קמד יב

17 וברא יי על כל מכון הר ציון ועל מקראה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חפה: ישעיהו ד ה

18 ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל: במדבר כז כ

19 בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שהם וישפה ספיר נפך וברקת וזהב מלאכת תפיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו: יחזקאל כח יג

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' התמלא בשוכות עורו: (ב) שם לא זכה עושין לו צל שנאמר:

◆

לעזי רש"י

קרבונקל"א. אקדח (אבן יקרה).

מוסף רש"י

כדכד. אבן טובה וכך שמה. **שמשותיך.** חלונות שהשמש יוצא ונכנס, כמו (תהלים פד) שמש ומגן היינו שמש ממש (סנהדרין ק.). לו: לשון חומה (סוטה י.). **לאבני אקדח.** שהקב"ה חוקקן כמקדח עד שחוקק בהם עשר ברום עשרים (סנהדרין ק.). **גל של עצמות.** שמת. דלאדם שמת נעשה גל של עצמות (שם) לו: שמת שנרקב בשרו ונפל חוזן הלכה (שבת לד.).

◆

רבינו גרשום

קניגא. מלחמה: שנאמר התמשוך לויתן בחכה. כלומר כך אמר לו הקב"ה לאיוב וכי אתה יכול למשוך לויתן בחכה: ובחבל תשקיע לשונו. כמו שעשה ע"י מלאכי: כמרקחה. דבר שמריח: עושה תלמים בים. כשהוא שותה מכאן התלם גדול מצד אחר שאינו שותה: שנאמר ואחריו יאיר נתיב. כלומר נראה נתיב של ים שהוא שותה: צלצל. צל מעל ראשו: עושין לו קמיע. דבר הנקשר ותלוי על צואר: אמר להן הקב"ה כדין וכדין. להכי איקרי כדכד כלומר כדברי זה וזה משוהם וישפה יהיו מתוקנים: וחוקק בהן עשר של רוחב ברום עשרים. כדי שיכנסו ויצאו באותה חקיקה כמו שעושין בפתח והכי משמע ליה עכשיו: כביעתא דצילצלא. כביצה של עוף [קטן] (שדומה לימה): קוממיות כשתי קומות. כשתי קומות של אדם הראשון שמיעטו הקב"ה עד מאה אמה. אלמא דכנגד קומתן צריך להם פתח שיצאו ויכנסו בזקיפה וקשיא לר' יוחנן דאמר לעיל חקק בהן עשר ברום עשרים ותו לא. ומשני כי אמר ר' יוחנן ברום עשרים לכווי דבי זיקא. כלומר לחלונות קאמר שתהא הרוח מנשבת בהן: ענן יומם א' ועשן ב' ונגה ג' אש ד' להבה ה' כי על כל כבוד ו' חופה ז': אוי לה לאותה בושה. שיהיה לו לאותו הנגרע מחבירו שלפי שחטא ילקה: אוי לה לאותה בושה. שנגרע יהושע ממשה: אודם א' פטדה ב' ויהלום ג' תרשיש ד' שהם ה' וישפה ו' ספיר ז' נפך ח' וברקת ט' וזהב י': בך נסתכלתי. כשבראתי עולמי שאתה עתיד למרוד ועושה עצמך אלוה. ובראתי באדם נקבים נקבים. שמוציא רעי.